

บันทึก

เรื่อง พันธบัตรเยอรมันที่บริษัทประกันภัยชาวเยอรมันได้วางไว้เป็นประกัน

๑. จากบันทึกข้อความในเรื่องที่กระทรวงเศรษฐกิจส่งมาและเอกสารต่าง ๆ ที่เสนอต่อที่ประชุมในคราวประชุมที่กระทรวงเศรษฐกิจ เมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๘๒ อาจสรุปข้อเท็จจริงแห่งกรณีลง มีสังเขปนัยดังต่อไปนี้

บริษัท อาเคเนอร์ แอนด์ มินเชเนอร์ ประกันอัคคีภัย จำกัด เป็นบริษัทจดทะเบียนในประเทศเยอรมนี ภายหลังที่เสนาบดีกระทรวงพาณิชย์ ฯลฯ ได้ประกาศกำหนดเงื่อนไขสำหรับบริษัทประกันอัคคีภัยเมื่อวันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๕๗๒ (๑๙๒๙) เพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัติควบคุมกิจการค้าอันกระทบถึงความปลอดภัยและผาสุกแห่งสาธารณชน พ.ศ. ๒๔๗๑ บริษัทจึงมีหนังสือลงวันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๗๓ (๑๙๓๐) ถึงสถานทูตไทยในกรุงลอนดอนแจ้งให้ทราบเจตนาจะนำหลักทรัพย์ชนิด ๑๐,๐๐๐ German Sterling Loan ๑๙๒๔ มาวางต่อสถานทูต เพื่อปฏิบัติการให้ถูกต้องตามเงื่อนไข บริษัทได้จัดวางหลักทรัพย์ตามที่แจ้งมา ดังปรากฏในหนังสือโต้ตอบระหว่างบริษัท สถานทูตไทย และห้าง เย.เฮนรี ชโรเดอร์ (แบงเกอร์ของบริษัทในลอนดอน)

สถานทูตไทยไม่แน่ใจว่าจะจัดการกับพันธบัตรเยอรมันที่ได้รับมอบไว้โดยสถานใด จึงขอคำสั่งในเรื่องนี้เข้ามา สถานทูตได้รับคำสั่งให้ฝากพันธบัตรเหล่านั้นไว้กับธนาคารในลอนดอนที่สถานทูตมีการติดต่อ คือ แชนซันแนล โปรวินเซียล แบงก์ทางสถานทูตก็ได้จัดการไปตามคำสั่ง ในขณะนั้น แชนซันแนล โปรวินเซียล แบงก์ได้รับคำสั่งจากสถานทูตให้ส่งคูปองสำหรับพันธบัตรที่ถึงกำหนดให้แก่แบงเกอร์ของบริษัทเยอรมันในลอนดอน เพื่อเข้าบัญชีของบริษัทนั้น (หนังสือสถานทูตไทยลงวันที่ ๓๐ เมษายน ๑๙๓๐) จำเดิมแต่กาลนั้นก็ได้ปฏิบัติโดยวิธีนี้เสมอมา

บริษัทเยอรมันได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการในประเทศไทย เมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๗๓ (หนังสืออนุญาตเลขที่ ๔๓/๒๕๗๓)

ในเดือนพฤษภาคม ๒๕๘๒ กระทรวงเศรษฐกิจเห็นว่าราคาหลักทรัพย์ที่บริษัทวางไว้ตกต่ำ จึงขอให้สถานทูตไทยในกรุงลอนดอนเรียกให้บริษัทส่งหลักทรัพย์เพิ่มเติม (สิงหาคม ๒๕๘๒) แต่บริษัทหาได้จัดการไม่ เพราะแทนที่จะส่งหลักทรัพย์เพิ่มเติม บริษัทกลับมีหนังสือลงวันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๘๒ ถึงสถานทูตแจ้งว่า จะเลิกดำเนินการในประเทศไทย ฝ่ายตัวแทนของบริษัทในกรุงเทพ ฯ (บริษัทวินด์เซอร์) ได้ยืนยันการเลิกดำเนินการโดยหนังสือลงวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๘๒ ถึงกระทรวงเศรษฐกิจ แจ้งให้ทราบว่า บริษัทอาเคเนอร์ ฯ ได้เลิกประกอบกิจการประกันภัยมาตั้งแต่วันที่ ๒๕ กันยายน ตัวแทนจึงได้ทำความเข้าใจเพื่อประโยชน์แก่ผู้เคยค้าหรือลูกหนี้อื่นของบริษัทเป็นที่เรียบร้อย ไม่มีสิทธิเรียกร้องเพื่อความรับผิดชอบใดๆ จากบริษัทอีกเลย

๒. สงครามระหว่างอังกฤษกับเยอรมันนี้เกิดขึ้นเมื่อวันที่ ๓ กันยายน ๒๔๘๒ ครั้นวันที่ ๕ กันยายน รัฐบาลอังกฤษจึงได้ออกพระราชบัญญัติว่าด้วยการค้ากับชนชาติศัตรู (Trading with the Enemy Act ๑๙๓๙, ๒ & ๓ Geo. ๖, Ch.๘๙) อาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัตินี้ จึงบังคับให้ส่งมอบทรัพย์สินของชนชาติศัตรูบรรดามีในประเทศอังกฤษแก่ผู้พิทักษ์ทรัพย์สินชาติศัตรู ก็เมื่อพันธบัตรเหล่านั้น โดยสภาพ (German loan) และโดยสัญชาติของเจ้าของ (บริษัทอาเคเนอร์ ฯ) เป็นทรัพย์สินของชนชาติของเยอรมันโดยมีต้องสงสัยเช่นนี้ แนนซันแนล โพรวินเซียล แบงก์ จึงต้องส่งมอบพันธบัตรนั้นให้แก่รัฐบาลอังกฤษ

๓. ทั้งนี้เป็นปัญหาข้อเท็จจริงและยังก่อให้เกิดปัญหาข้อกฎหมายอีกมากที่ต้องพิจารณาพิเคราะห์โดยละเอียด

เมื่อสถานทูตไทย (ฐานเป็นผู้แทนรัฐบาลไทย) ไม่ใช่เจ้าของพันธบัตรและจำต้องคืนให้แก่เจ้าของ (บริษัทเยอรมัน) เมื่อพฤติการณ์เปิดช่องให้ผู้เป็นเจ้าของเรียกร้องเอากลับคืนได้เช่นนี้ ฐานะของรัฐบาลไทยจะเป็นประการใด ซึ่งในขณะนี้พันธบัตรนั้นมิได้อยู่ในมือของรัฐบาลแล้ว

ถ้าและไมคืนได้เมื่อเขาเรียกร้องโดยถูกต้อง รัฐบาลไทยจะต้องรับผิดชอบต่อบริษัทเพื่อราคาพันธบัตรนั้นหรือไม่ ไม่ว่าโชคชะตาในที่สุดของบริษัทจะเป็นประการใด

๔. ข้าพเจ้าขอชี้แจงตามความเห็นของข้าพเจ้าว่า ปัญหาข้อกฎหมายนั้น มีดังต่อไปนี้

๕. ข้อแรกต้องวินิจฉัยว่า สัญญาที่ผูกพันรัฐบาลไทยกับบริษัทเยอรมันนั้นเป็นสัญญาประเภทใด

เห็นได้โดยไม่มีปัญหาว่าเป็นสัญญาฝากทรัพย์สิน

เงื่อนไขลงวันที่ ๓๑ กรกฎาคม ๒๔๗๒ กล่าวไว้โดยชัดแจ้งว่า สิ่งใดที่เรียกร้องมาจากบริษัทประกันภัย สิ่งนั้นเป็น deposit คำนี้ได้กล่าวซ้ำหลายครั้งในข้อ ๒ ไม่มีเหตุผลอย่างใดที่จะถือว่า deposit ที่กล่าวมานี้เป็นอย่างอื่นนอกจากสัญญาฝากทรัพย์สินตามธรรมดาในกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ข้อ ๒ แห่งเงื่อนไขนี้เองที่อ้างอิงได้ว่าเป็นเหตุผลตามกฎหมายสำหรับ deposit โดยมีใบรับพันธบัตรเยอรมันที่สถานทูตไทยออกให้เมื่อวันที่ ๓๐ เมษายน ๑๙๓๐

อนึ่ง คำ “deposit” มีปรากฏใช้สืบเนื่องตลอดหนังสือโต้ตอบระหว่างผู้เป็นฝ่ายทั้งหลาย

กรรมการบางท่านไม่แน่ใจว่า การทั้งนี้จะเป็น deposit เพราะมี การบังคับ ข้อนี้ตอบได้ง่ายโดยที่การตีความเช่นนั้นเนื่องมาจากมีข้อความสับสนกันบริษัทได้รับแจ้งความให้ทราบถึงเงื่อนไขที่พึงปฏิบัติในอันจะประกอบกิจการประกันภัยในประเทศไทย บริษัทมีเสรีเต็มที่ที่จะยอมรับตามเงื่อนไขนั้นหรือไม่ เมื่อใดบริษัทยอมรับเมื่อนั้น บริษัทก็สมัครใจเป็นผู้ฝากตามเงื่อนไขตามธรรมดาแห่งสัญญาฝากทรัพย์สิน

๖. บทบัญญัติว่าด้วยฝากทรัพย์สินมีอยู่ในมาตรา ๖๕๗ ถึง ๖๗๙ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เห็นสมควรเตือนให้ระลึกไว้ว่า บทมาตรานี้ว่าด้วยเอกเทศสัญญา

(บรรพ ๓ ป.พ.พ.) เป็นบทบัญญัติสิทธิและความรับผิดชอบของคู่กรณีแต่ละฝ่ายในเอกเทศสัญญา โดยเฉพาะ ในส่วนที่เกี่ยวกับความรับผิด บทมาตรานั้น ๆ ได้กำหนดภัยซึ่งคู่สัญญาแต่ละฝ่ายจะพึงต้องรับสนองตามปกติ และทั้งเมื่อพฤติการณ์เปลี่ยนแปลงไปด้วย

๗. เมื่อดังนี้ เรื่องความรับผิดของผู้รับฝากมีปรากฏบัญญัติดังต่อไปนี้

ถ้าผู้รับฝากให้บุคคลภายนอกเก็บรักษาทรัพย์สินที่ฝาก การนี้ตามกฎหมายไทยหาเป็นความผิดของผู้รับฝากไม่

แต่จะต้องจำแนกออกดังนี้

(ก) มีความรับผิดธรรมดา ถ้าผู้รับฝากให้บุคคลภายนอกเก็บรักษาทรัพย์สินซึ่งฝากโดยที่ผู้ฝากได้อนุญาต ความรับผิดธรรมดานั้น คือผู้รับฝากต้องรับผิด เว้นแต่ถ้าการสูญหายหรือบุบสลายแห่งทรัพย์สินนั้นเกิดแต่เหตุสุดวิสัย (เป็นศัพท์ที่ได้วิเคราะห์ไว้ในมาตรา ๘ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และโดยความยินยอมทั่ว ๆ ไปรวมทั้งผลอันเนื่องมาแต่สงครามด้วย) เว้นแต่เมื่อผู้รับฝากได้กระทำผิดเป็นมูลให้เกิดเหตุสุดวิสัย และมีผลพิบัติเกิดแต่เหตุนั้น

(ข) ความรับผิดพิเศษก็ยังมีอีกด้วย ถ้าผู้รับฝากให้บุคคลภายนอกเก็บรักษาทรัพย์สินซึ่งฝากโดยผู้ฝากมิได้อนุญาต ในกรณีเช่นนั้น ความรับผิดของผู้รับฝากเพิ่มขึ้นตนต้องรับผิดเพื่อความสูญหายหรือบุบสลายอย่างหนึ่งอย่างใด แม้เกิดแต่เหตุสุดวิสัย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าถึงอย่างไร ๆ ทรัพย์สินนั้นก็คงสูญหายหรือบุบสลายอยู่ตนเอง (มาตรา ๖๖๐)

๘. เห็นได้ชัดว่าฐานะของผู้รับฝากในกรณีหลัง (มิได้อนุญาต) ค่อนข้างลำบากกว่าในกรณีแรก (ได้อนุญาต) ฉะนั้นจึงเป็นการสมควรที่รัฐบาลจะแสดงให้เห็นว่าการส่งมอบพันธบัตรให้แก่บุคคลภายนอก (แนชชั่นแนล โพรวินเชียล แบงก์) นั้นได้กระทำโดยอนุญาตของผู้ฝาก

นี่แหละเป็นปัญหาข้อแรกที่จะโต้เถียงกันสำหรับเรื่องนี้

รัฐบาลอาจคัดค้านได้โดยแน่นอนว่า “อนุญาต” ที่กล่าวในมาตรา ๖๖๐ นั้นอาจเป็นตามระเบียบหรือโดยปริยาย ที่จะถือว่าคู่สัญญาฝ่ายใดได้ตกลงใจโดยปริยายนั้นศาลมักจะอนุมานจากพฤติการณ์แห่งคดีมาเนื่อง ๆ สำหรับเรื่องนี้รัฐบาลจะคัดค้านได้อย่างแน่นอนว่า เป็นเวลานานมาแล้วตั้งสิบปีที่บริษัทเยอรมันได้รับคุ้มครองสำหรับพันธบัตรที่ถึงกำหนดเป็นคราว ๆ จากแบงเกอร์ของบริษัทในลอนดอน ผู้ซึ่งได้รับมอบคูปองนั้นแนชชั่นแนล โพรวินเชียล แบงก์ไม่ต้องสงสัยเลยว่า แนชชั่นแนล โพรวินเชียลแบงก์ ได้รับมอบหมายจากสถานทูตไทยให้เป็นผู้เก็บรักษาพันธบัตรและจัดการในเรื่อง คูปอง บริษัทอาจประท้วงต่อวิธีดำเนินการเช่นนั้น และต่อการที่บุคคลภายนอกเก็บรักษาพันธบัตร ก็เมื่อมิได้มีการประท้วงเป็นเวลาช้านานถึงสิบปี จึงเป็นอันว่าบริษัทได้ให้สัตยาบันวิธีดำเนินการนั้นโดยปริยาย^๑

ดังได้กล่าวมาแล้วในเบื้องต้น บริษัทอาจโต้เถียงในข้อนี้ได้ และเป็นหน้าที่ของ

^๑ เมื่อได้ทราบความจากกระทรวงต่างประเทศแล้ว อาจกล่าวเพิ่มเติมได้ว่า การฝากทรัพย์สินไว้กับธนาคารนั้น เป็นการปฏิบัติตามธรรมดาโดยทั่ว ๆ ไปในกรุงลอนดอนและโดยเฉพาะสำหรับสถานทูตไทยด้วย

ข้าพเจ้าที่จะกล่าวในบันทึกความเห็นฉบับนี้ว่า ขอให้ระลึกถึงข้อค้านซึ่งอีกฝ่ายหนึ่งจะพึงยกขึ้นกล่าวอ้างต่อไป บริษัทจะต้องสู้ว่า “อนุญาต” ตามความหมายแห่งมาตรา ๖๖๐ นั้น พึงหมายได้แต่เฉพาะ “อนุญาต” ตามระเบียบ (ลายลักษณ์อักษร) ที่ได้รับจากผู้ฝาก “อนุญาต” โดยปริยายเป็นพันวิสัยจะเป็นได้

ศาลจะต้องเป็นผู้วินิจฉัยข้อนี้ แต่ต้องจำใส่ใจไว้ว่า “อนุญาต” ไม่เหมือนกันทีเดียวกับ “ยินยอม”

๙. บัดนี้จะต้องพิจารณาว่า ฐานะของรัฐบาลจะเป็นอย่างไร ถ้าหากศาลจะชี้ขาดว่ากรณีต้องบังคับตามบทว่าด้วยความรับผิดชอบดาของผู้รับฝาก หรือตรงกันข้ามชี้ขาดว่าต้องบังคับด้วยบทยกเว้นความรับผิดชอบแห่งมาตรา ๖๖๐

๑๐. ในกรณีความรับผิดชอบสามัญ เหตุสุดวิสัย กล่าวคือ การที่รัฐบาลอังกฤษยึดเอาพันธบัตรเยอรมันไปโดยอาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัติฉบับลงวันที่ ๕ กันยายน ๑๙๓๙ ย่อมทำให้ผู้รับฝากพ้นจากความรับผิด นี่แหละจะเป็นข้อที่รัฐบาลไทยพึงกล่าวอ้าง

อย่างไรก็ดี จำต้องรู้ล่วงหน้าไว้ว่า บริษัทคงจะค้านว่า การทั้งนี้ก็จริงอยู่เว้นแต่ถ้าเหตุสุดวิสัยนั้นเกิดขึ้นได้ด้วยการกระทำผิดของผู้รับฝากเอง (คือรัฐบาลไทยหรือสถานทูตไทยซึ่งเป็นผู้แทน)

บริษัทจะกล่าวว่า

(๑) ในเรื่องฝากทรัพย์ ผู้รับฝากต้องใช้ความระมัดระวังสงวนทรัพย์สินซึ่งฝากนั้นเหมือนเช่นเคยประพฤติในกิจการของตนเอง (มาตรา ๖๕๙) สถานทูตไทยได้ประพฤติดังนี้หรือไม่ ถ้าสถานทูตไทยมีใบหุ้น ใบหุ้นกู้ ฯลฯ อย่างอื่นของเยอรมันนำฝากไว้ในธนาคารอังกฤษ และทั้งหมดนี้มิได้ถอนคืนมา จึงถูกกักไว้ตามพระราชบัญญัติปี ๑๙๓๙ ดังนี้ สถานทูตไทยอาจอ้างได้ว่าโดยง่ายว่า ได้ใช้ความระมัดระวังทรัพย์สินซึ่งฝากนั้นกับสำหรับทรัพย์สินของตนเองไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน (กระนั้นก็ดี บริษัทก็อาจแย้งว่า ทรัพย์สินอันชาวเยอรมันเป็นเจ้าของนั้นต้องเสี่ยงภัย แต่ส่วนทรัพย์สินที่เป็นของรัฐบาลไม่ต้องเสี่ยงภัย ฉะนั้น จึงต้องใช้ความระมัดระวังให้ยิ่งขึ้น) ถ้ารัฐบาลไทยไม่มีทรัพย์สินของชาวเยอรมันอย่างอื่นฝากไว้ในอาณาจักรอังกฤษ และไม่มีอะไรจะถอนคืนความระมัดระวังที่ได้ประพฤติต่อพันธบัตรเยอรมันเฉพาะในเรื่องพิเศษนี้ เช่นเดียวกับความระมัดระวังในทรัพย์สินของตนเอง (ตั้งบังคับไว้ในมาตรา ๖๕๙ ป.พ.พ.) หรือหาไม่ คาดว่าคงจะมีโต้แย้งในแง่กฎหมายสำหรับข้อนี้ บริษัทเยอรมันคงจะขอให้ระลึกว่า สถานทูตไทยได้รับแจ้งความโดยหนังสือลงวันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๔๘๒ ว่า บริษัทจะไม่เพิ่มหลักทรัพย์เพราะจะเลิกดำเนินกิจการในประเทศไทย และจะเตือนให้รู้ว่าผลตามกฎหมายแห่งการแจ้งให้ทราบก็คือความสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณีตามเงื่อนไขปี ๒๔๗๒ เป็นอันหมดไปโดยไม่ต้องสงสัย จึงรู้ได้ล่วงหน้าว่า สถานทูตไทยจะต้องคืนทรัพย์สินที่ฝากในไม่ช้า บริษัทคงจะกล่าวเพิ่มเติมว่า อย่างไรก็ดี ในปลายเดือนสิงหาคมหรือต้นเดือนกันยายน ๒๔๘๒ หรือจนถึงวันประกาศใช้พระราชบัญญัติปี ๑๙๓๙ ว่าด้วยทรัพย์สินของชนชาติศัตรู หรือ ในวันใดวันหนึ่งก่อนออกพระราชบัญญัติฉบับนั้น ถ้าธนาคารในกรุงลอนดอนปิดทำการบางวัน (ข้อเท็จจริงต้องสืบสวน) ตามธรรมดาแล้ว ควรที่บุคคลผู้มีความระมัดระวังในผลประโยชน์ของตนจะถอนพันธบัตร

เยอรมันใด ๆ ที่ฝากไว้กับธนาคารอังกฤษเสียในเวลานั้น โดยที่คาดการณ์ล่วงหน้าได้ว่าคงจะต้องดำเนินการคล้ายคลึงกับเมื่อคราวสงครามที่แล้ว (๑๙๑๔) ในไม่ช้า และซึ่งจะหลีกเลี่ยงมิได้

อย่างไรก็ดี รัฐบาลไทยอาจค้านได้ว่า หนังสือของบริษัทมีถึงสถานทูตไทยในกรุงลอนดอน ลงวันที่ ๒๙ สิงหาคม เพียงแต่กล่าวว่าบริษัทจะเลิกดำเนินการในประเทศไทย มีก็แต่หนังสือลงวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๔๘๒ เท่านั้นที่บริษัทแจ้งให้รัฐบาลทราบว่าได้เลิกดำเนินการตั้งแต่วันที่ ๒๕ กันยายน อันการคืนทรัพย์สินซึ่งฝากจะยังมีถึงกำหนดกระทำทราบเท่าที่บริษัทยังมีได้หยุดดำเนินการในประเทศไทยอย่างจริงจังแล้วและแจ้งให้ทราบ โดยมีพิกัดบอกกล่าวถึงสิทธิของรัฐบาลที่จะสืบสวนและเป็นที่พอใจว่าความรับผิดชอบของบริษัทไม่มีเหลืออีก อันจะพึงชัดใช้ด้วยหลักทรัพย์สินที่วางไว้เป็นประกัน ทั้งนี้ ย่อมเป็นเครื่องชี้ให้เห็นได้ถึงขนาดว่า สถานทูตไทยมิได้เคลื่อนไหวอย่างใดทราบเท่าที่ยังไม่ทราบแน่นอนขนาดของบริษัทในประเทศใดเป็นอย่างไรแน่

(๒) บริษัทอาจกล่าวได้อีกว่า เหตุสุดวิสัยตาม ป.พ.พ. หมายความว่า “เหตุใด ๆ อันจะเกิดขึ้นก็ดี จะให้ผลพิบัติก็ดี ไม่มีใครจะอาจป้องกันได้ แม้ทั้งบุคคลผู้ต้องประสพหรือใกล้จะต้องประสพเหตุนั้นจะได้จัดการระมัดระวังตามสมควรอันพึงคาดหมายได้จากบุคคลนั้น ในฐานะเช่นนั้น” เมื่อฉะนี้ บริษัทจะกล่าวได้หรือไม่ว่า การเก็บรักษาพันธบัตรเยอรมันไว้ในธนาคารอังกฤษนั้นสมกับ ความระมัดระวังตามสมควรอันพึงคาดหมายได้จากสถานทูตในฐานะเช่นนั้น คำว่า “ความระมัดระวัง” ดังกล่าวไว้ในมาตรา ๘ ต้องกันกับ “ความระมัดระวัง” ที่กล่าวในมาตรา ๖๕๙ และไม่ขัดกันเลย

๑๑. ในกรณีความรับผิดชอบพิเศษ (มาตรา ๖๖๐) ในชั้นต้นรัฐบาลไทยอาจต้องรับผิดชอบ แม้ถึงว่าความสูญหาย ฯลฯ จะเกิดขึ้นโดยเหตุสุดวิสัย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่า ถึงอย่างไร ๆ ทรัพย์สินนั้นก็จะต้องสูญหาย ฯลฯ อยู่นั่นเอง

บริษัทจะคัดค้านได้ว่าสถานทูตไทยอาจป้องกันมิให้รัฐบาลอังกฤษยึดพันธบัตรไปได้ หากได้ใช้ความระมัดระวังที่พึงคาดหมายจากผู้รับฝาก อันเป็นทางชักจูงให้บุคคลผู้มีความระมัดระวังในพฤติการณ์เช่นนี้ ถอนหลักทรัพย์ของชาวเยอรมันที่ฝากไว้กับธนาคารอังกฤษเสีย (ตั้งได้อธิบายมาแล้วในเบื้องต้น)

ฝ่ายรัฐบาลไทยอาจตอบได้ว่า อย่างไรเหตุการณ์ก็คงจะเกิดขึ้นเช่นเดียวกันเพราะสถานทูตไทยในกรุงลอนดอนไม่สามารถส่งมอบพันธบัตรเยอรมันที่อยู่ในประเทศอังกฤษให้แก่คนในบังคับเยอรมันที่อยู่นอกประเทศได้ เว้นแต่จะฝ่าฝืนกฎหมายอังกฤษปี ๑๙๓๙.

อาจมีข้อโต้เถียงในศาลถึงค่าแห่งคำคัดค้านที่ทั้งสองฝ่ายเสนอมานี้ บริษัทอาจกล่าวว่า ฐานะย่อมไม่เหมือนกันเลย หากพันธบัตรนั้นคงเก็บรักษาไว้ที่สถานทูตไทยดังเช่นที่อยู่ในมือของรัฐบาลอังกฤษ ณ บัดนี้ ถ้าอยู่กับสถานทูตไทย พันธบัตรเหล่านั้นก็จะไม่ถูกรบกวนจนกว่าจะสิ้นสงคราม ในที่สุดบริษัทอาจกล่าวได้ว่าความระมัดระวังโดยควรนั้นได้แก่การถอนพันธบัตรจากธนาคารแล้วส่งออกนอกประเทศ (โดยเฉพาะประเทศไทย) ในเมื่อเป็นวิสัยจะทำได้

๑๒. เท่าที่กล่าวมานี้เกี่ยวกับการนำบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยฝากทรัพย์สินมาใช้บังคับ ข้าพเจ้าได้พยายามจะแสดงให้เห็นว่า ปัญหาที่ต้องถกเถียงกัน อย่างมากมายในแง่

กฎหมายและถ้าหากเกิดเป็นคดีขึ้นในศาล ก็ควรมอบคดีให้แก่ทนายที่ฉลาดไหวพริบมาก ๆ เพื่อจะได้ไม่ประสบต่อการลง

๑๓. บัดนี้จะได้กล่าวถึงปัญหาอีกข้อหนึ่ง คือ ตามกฎหมาย พันธบัตรเยอรมัน เป็นอยู่สถานใดในกาลบัดนี้

ข้าพเจ้าได้เสนอต่อกรรมการในคราวประชุมให้ระลึกไว้ว่า “พระราชบัญญัติว่าด้วยการค้ากับชนชาติศัตรู ปี ๑๙๓๙” ในส่วนที่เกี่ยวกับทรัพย์สินของชนชาติศัตรู บัญญัติไว้โดยชัดแจ้งว่า ทรัพย์สินนั้น ๆ “เก็บรักษาไว้เพื่อรอการพิจารณาข้อตกลงที่จะกระทำในคราวทำสนธิสัญญาสันติภาพ (มาตรา ๗)”

เมื่อตั้งนี้ พันธบัตรเยอรมันก็มีได้ถูกริบ และความจริงในขณะนี้ก็ยังมิสูญหายเป็นแต่เพียงถูกยึดไว้เฉย ๆ แต่เมื่อถึงคราว “ทำสนธิสัญญาสันติภาพ” นั้น จะมีอะไรเกิดขึ้น ไม่มีผู้ใดคาดล่วงหน้าได้รัฐบาลไทย (ในขณะนี้) อาจค้านข้อนี้ต่อบริษัทได้อย่างดี แม้จะรับว่ารัฐบาลไทยอาจต้องรับผิดชอบตามบทบัญญัติว่าด้วยฝากทรัพย์สินก็ดี รัฐบาลก็อาจกล่าวได้ว่าในทุกวันนี้จะพูดถึงการสูญหรือเสียหายนั้น เป็นการชิงสุกก่อนห่าม แต่ก็จะต้องพิจารณาพร้อมกันไปด้วยถึงปัญหาการชำระหนี้ทางฝ่ายผู้รับฝากในอันที่จะต้องคืนพันธบัตรพอบริษัทเลิกประกอบกิจการในประเทศไทย การชำระหนี้ (บรรพ ๒ ป.พ.พ.) เป็นปัญหาต่างกับความรับผิดชอบ (บรรพ ๓ ป.พ.พ.) ลูกหนี้คนใดยอมรับว่าตนต้องรับผิดชอบก็ดี ถูกกำหนดให้ต้องรับผิดชอบโดยศาลหรือประการอื่นก็ดี ลูกหนี้นั้นต้องทำการชำระหนี้ มาตรา ๒๐๕ จึงบัญญัติว่า “ตราใบการชำระหนี้ที่นั้นยังมิได้กระทำลงเพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่งซึ่งลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบ ตราบนั้นลูกหนี้ยังหาได้ชื่อว่าผิดนัดไม่” ก็เมื่อพันธบัตรเหล่านั้นเป็นแต่เพียงถูกยึดไว้เฉย ๆ ตั้งนี้ จึงหมายความว่าพันธบัตรที่จะทำการชำระหนี้ให้สำเร็จได้เนื่องแต่ผลแห่งพฤติการณ์นั้น ๆ ทั้งนี้อย่างน้อยที่สุดก็เปิดโอกาสให้เลื่อนเวลาที่จะวินิจฉัยถึงการที่สถานทูตไทยจะต้องใช้ราคา ค่าเสียหาย ฯลฯ และการเลื่อนเวลาไปเช่นนี้ก็คงจะต้องมีขึ้นเช่นเดียวกัน แม้พันธบัตรนั้นจะได้ฝากไว้กับสถานทูตไทยในกรุงลอนดอน

จะเห็นได้ล่วงหน้าว่า มาตรา ๒๐๕ จะใช้บังคับได้ก็ต่อเมื่อลูกหนี้ “ไม่ต้องรับผิดชอบ” ในพฤติการณ์อันเป็นเหตุขัดขวางมิให้ทำการชำระหนี้สำเร็จได้ เห็นได้ชัดว่าบริษัทคงจะยกข้อค้านดังอธิบายมาข้างต้นขึ้นอ้างซ้ำอีกว่า ลูกหนี้มีความรับผิดชอบในการที่มีพฤติการณ์เกิดขึ้น โดยขาดความระมัดระวังอันเพียงพอ

อีกประการหนึ่ง ข้าพเจ้าจำต้องกล่าวว่า ได้มีการคัดค้านว่าการฝากทรัพย์สินที่บริษัทได้กระทำหมายถึงการส่งมอบหลักทรัพย์สินบางอย่างนั้นถูกกระทบกระเทือนถึงขนาดพอที่จะเปลี่ยนแปลงประเภทแห่งสัญญาได้ ความคิดเห็นนี้ใช้ว่าจะไม่มีเหตุผล ในตำราของ Jenks มีกล่าวไว้ว่า “บทมาตราในเรื่องฝากทรัพย์สินไม่บังคับถึงการฝากทรัพย์สินเป็นประกันการกู้ยืมหรือความรับผิดชอบอื่น” เมื่อตั้งนี้ ตามย่อใจความหน้ามาตราที่ผู้แต่งคนเดียวกันนี้กล่าวไว้แล้ว เณท์ที่จะพึงใช้บังคับควรเป็นเกณฑ์ในเรื่องจำนอง^๒

^๒ Jenks's Digest of English Civil Law, Tome I, No. 458

ถ้าจะยอมรับตามเกณฑ์นี้ (เมื่อประเภทตามกฎหมายแห่งสัญญาไม่จำเป็นต้องเป็นไปตามชื่อที่คู่สัญญาเรียก ซึ่งเป็นชื่อที่อาจผิดพลาด แต่ต้องเป็นไปตามประเภทอันแท้จริงตามกฎหมายแห่งสัญญานั้น ๆ) ผลแห่งการปฏิบัติจะเป็นอย่างไร

คำตอบมีดังนี้

(๑) ถ้าบทบัญญัติที่พึงใช้บังคับ คือมาตรา ๖๖๐ หรืออีกนัยหนึ่ง ความรับผิดชอบแล้ว บทบัญญัติในประมวลกฎหมายของเรา ในส่วนที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบ ฯลฯ ของผู้รับฝาก มีข้อความเช่นเดียวกันทั้งในลักษณะฝากทรัพย์และลักษณะจำนำ กล่าวคือ ความรับผิดชอบเพราะเหตุสุดวิสัย “เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าถึงอย่างไร ทรัพย์สินนั้นก็จะต้องสูญหายหรือบุบสลายอยู่นั่นเอง” (ดูมาตรา ๖๖๐ เรื่องฝากทรัพย์ และ มาตรา ๗๖๐ เรื่องจำนำ) แต่อย่างไรก็ดี มีข้อแตกต่างในระหว่างสองมาตรานี้ (ในฉบับภาษาอังกฤษ) มาตรา ๖๖๐ (ฝากทรัพย์) บัญญัติว่า “ผู้ฝากมิได้อนุญาต” มาตรา ๗๖๐ (จำนำ) “ผู้จำนำมิได้อนุญาตด้วย” หากบริษัทจะต่อสู้ว่า จะมีอนุญาตโดยปริยายหาได้ไม่ (ตั้งอธิบายมาแล้วข้างต้น) เพราะการอนุญาตเป็นกรรมอันแน่นอน ก็ยิ่งเป็นการง่ายขึ้นที่จะต่อสู้ว่ามีความยินยอมโดยปริยายแล้ว เพราะความยินยอมโดยปริยายตามพฤติการณ์ที่เป็นไปเป็นเรื่องที่มีอยู่ทั่วไปในกฎหมาย

(๒) ถ้าบทบัญญัติที่พึงใช้บังคับได้แก่ความรับผิดชอบตามธรรมชาติของผู้รับฝากก็ใช้เกณฑ์อย่างเดียวกันในเรื่องจำนำ กล่าวคือ ผู้รับฝากได้ยกเว้นในกรณีเหตุสุดวิสัยเว้นแต่ตนจะได้กระทำผิด แต่ต้องระลึกไว้ว่าหน้าที่อันพึงคาดหมายจากผู้ฝาก คือ ความระมัดระวังเช่นเคยประพฤติในกิจการของตนเอง (มาตรา ๖๕๙) “ส่วนหน้าที่อันจะพึงคาดหมายจากผู้รับจำนำก็คือ สงวนเช่นอย่างวิญญูชนจะพึงสงวนทรัพย์สินของตนเอง (มาตรา ๗๕๙)” ถ้อยคำนี้ซึ่งเป็นที่เข้าใจกันแพร่หลายในบทกฎหมายทั้งปวงมีความหมายว่า ความระมัดระวังตามมาตรา ๗๕๙ (จำนำ) ไม่เหมือนกันทีเดียวกับ ความระมัดระวังในมาตรา ๖๕๙ (ฝากทรัพย์) ข้อแตกต่างก็คือ ในกรณีฝากทรัพย์ศาลต้องยกข้อประพฤติตามธรรมชาติของผู้ฝากอันเกี่ยวกับทรัพย์ของตนขึ้น พิจารณาสวนในกรณีจำนำ ศาลพึงเล็งถึงมาตรฐานแห่งความระมัดระวัง ตามทฤษฎีเป็นที่น่าวิตกว่ามาตรฐานความระมัดระวังในเรื่องจำนำอยู่ในวงจำกัด ยิ่งกว่ามาตรฐานความระมัดระวังสำหรับฝากทรัพย์ เพื่อที่จะวินิจฉัยข้อนี้ จำเป็นต้องรู้ถึงความเคยประพฤติโดยปกติของสถานทูตไทยในเรื่องคล้ายคลึงกันนี้โดยถี่ถ้วน

๑๔. บันทึกความเห็นฉบับนี้จำกัดแต่เพียงกรณีระหว่างรัฐบาลกับบริษัทเยอรมัน

มีข้อเสนอในคราวประชุมกรรมการว่า บทบัญญัติแห่งเงื่อนไขปี ๒๔๗๒ นั้นสมควรแก้ไขเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเพื่อป้องกันมิให้ความยุ่งยากทำนองนี้เกิดขึ้นอีกในภายหน้า ข้าพเจ้าเห็นด้วยว่าการทั้งนี้เป็นที่ปรารถนายิ่ง โดยเฉพาะข้อที่เงื่อนไขนั้นมิได้ระบุความประสงค์ตามกฎหมายในการวางทรัพย์ (เพื่อให้คู่ความรับผิดชอบหรือเพียงแค่แสดงความมั่นคงในฐานะการเงินของบริษัท) ข้อนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับนโยบาย

(ลงชื่อ) นายอาร์.กียอง

วันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๒